
minium terrae in de exegese van het N.T. niet wordt onderzocht. Dat is spijtig, want hoewel wij op blz. 30 lezen dat aan het dit bijbelgedeelte geringe aandacht zal worden geschonken, 'omdat het Nieuwe Testament aan de oudtestamentische gegevens weinig toevoegt', aandacht voor dit weinige zou deze studie nog evenwichtiger gemaakt hebben. Een dergelijke opmerking doet overigens aan mijn ingenomenheid met dit proefschrift weinig af. Dit geldt eveneens een kritiekpunt als het ontlenen van sociaal-economische gegevens aan Brugmans' *Paardenkracht en Mensenmacht* uit 1976 en een drukfout op blz. 65 waar de auteur de eerste Nederlandse spoorlijn in 1939 in gebruik laat nemen.

We hebben hier met een mijns inziens gedegen studie te maken die een aantal fasen in het *dominium terrae*-onderzoek systematisch beschrijft. Ik wees al op de actualiteit van het boek. Het ware te wensen dat de auteur zijn verhaal populariseerde en in verkorte vorm voor een groter publiek beschikbaar stelde. De problematiek en de verwoording daarvan lijken mij een dergelijke inspanning zeker waard.

D. JANSEN

Dit boek geeft op sympathieke wijze een beeld van de geschiedenis van één van de oudste esoterische groeperingen in Nederland. Opgericht in 1897 - als dochter van de in 1875 te New-York gestichte *Theosophical Society* - kende zij aanvankelijk een relatieve bloei. Telde de vereniging in het eerste kwart van de twintigste eeuw omstreeks drieduizend leden, momenteel is dit aantal echter teruggelopen tot nauwelijks vijfhonderd. Deze teruggang is vergelijkbaar met die van een andere 'kleine godsdienst', nl. het spiritisme. Er zijn overigens wel meer verbanden. Zo blijkt uit het boek dat voor veel theosofen het spiritisme een *Vorstufe* is geweest. Het gebrek aan resultaten tijdens séances, de soms stuitende platheid tijdens zgn. manifestaties, de democratisering van de spiritistische adepten, maar ook een hernieuwd zoeken naar verheven idealen deed sommigen kiezen voor de theosofie. Principes als: het streven naar algemene broederschap, de bevordering van vergelijkende studie op het gebied van godsdienst, filosofie en wetenschap en het onderzoek naar nog niet ontdekte vermogens in

Ruud Jansen, '... een kern van broederschap...', 100 jaar Theosofische Vereniging in Nederland. Uitg. Theosofische Vereniging in Nederland. Amsterdam 1997. ISBN 90 6175 072 5. Prijs f 39,50